

Fdp

Sammelband 162

3.
CHRISTIANI WEISII 3
*SUBSIDIUM JU-
VENILE*

DE
ARTIFICIO
ET USU

CHR I A R U M

IN EORUM GRATIAM,
QVI TANDEM AD
INSTITUTIONES
ORATORIAS

*faciliori cursu tum ipsi
pergere,*

tum aliis
informatione vel consilio
præire volunt,
publici juris factum.

Cum Gratiâ & Privilegio Regis Polon.
& Elect. Saxon.

DRESDÆ & LIPSIAE,

Anno 1705.

Sumpt. JOH. CHRIST. MIETHII.

PUERIS,
PUERORUM MA-
GISTRIS,
MAGISTRO RUM
CENSORIBUS
ET CONSILIARIIS
SACRUM.

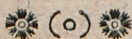

LECTOR BENEVOLE.

Tertius jam agitur annus, ex quo in publicam lucem prodire passus sum Oratorias meas Institutiones: breves eas & perspicuas quidem, nisi omnia me fallunt, ut legi & intelligi posse viderentur vel sine Magistro. Sed cum aliqua dirigerentur ad profectiones, qui vel docere cuperent alios, vel proficere studebant ipsi: fieri vix potuit, quo minus intercederent nonnulla tironibus parum commoda, quibus tamen dijudicandis singuli Præceptores non sufficerent. Inde qui filium nunc habeo primis Oratoriæ studiis maturum, qui clariorum quoque Parentum filios eodem complecti amore jubeor, quod sæpè à me optatum est, efficere constitui: congestis sub unum conspectum Regulis & Exemplis, quæ quidem puerilibus incipientium exercitiis convenirent. Sic enim dubium est nullum, ad ipsas tandem Institutiones aliquando perveniri posse feliciter. Interim monere nonnulla visum fuit.

I. Qui puerum manuducere velit ad Oratoriam, necesse est, ut aliquo Logices prægusto doctrinam Enunciationis & Enthimematis seu Syllogismi præmiserit. Qui enim nesciat Subjectum & Prædicatum, Antecedens & Consequens Conclusionem & Medium Terminum: quibus adimiculis hic dirigi queat, ego certè non video.

II. Qui subijcere velit exempla, Primo det operam, ut in promptu sint visibilia, h. e. vel artificialia vel naturalia, quibus capiendis & dijudicandis tenerior ætas sufficit. Postea tamen

magis placeant moralia, h.e.Ethica vel Politica, quæ non solum usibus humanis sunt propria, sed etiam meditationibus politioribus inserviunt.

III. Si qua secundum ordinem disciplinæ fuerint disposita, vetari nolim, quo minus Informator utatur liberâ suâ prudentiâ. Immoretur puer solis Periodis simplicibus, antequam attingat compositas: Adjectiones exerceat verbales, antequam progrediatur ad reales: si nondum capit Amplificationes singulares, satis sit explicare vulgares. Nam in Doctrinâ captus puerorum suprema Lex est.

IV. Forte aliqui scire voluerint, quid de Auctorum lectione statuam? Sanè multum excitari animos, propositis aliorum exemplis, non inficior Interim, qui homines nondum confirmatos abripere velit in campum, non regulis, sed exceptionibus & heroicis licentiis plenum, vereor, ne ipsos confundat vel deterreat magis, quam adjuvet. Nam Auctores maturo iudicio, pensatis circumstantiarum mysteriis, ac virili prorsus maiestate commendati pleraque iactitant, pueris vel incognitu, vel extra eorum admirationem & imitationem posita. Quamobrem ab Informantibus detur opera, ne desint exempla pro captu discipulorum expressa, donec ætatis ratio gressus paulo firmiores admittat.

Cæterum quid in hoc compendio quæsiuerim, quantum ad capiendas Institutiones auxilium afferre voluerim, ut ipse iudices, rogo. DEUS seruet patriam, & in ea viros tum eloquentes, tum eloquentiæ benignos. *Scribeb. è Gymnasio Zittaviensî Calendis Sept. M. DC. LXXXIX.*

PRÆPARATIO.

I.

CHria est connexio multarum Enunciationum, seu ut in Oratoria loquimur, multarum Periodorum.

II. Sed quatuor Generum sunt Periodi vel Enunciationes, quæ Chriam conficiunt, ac vocantur PROTASIS, ÆTIOLOGIA, AMPLIFICATIO, CONCLUSIO.

Fundamentum sic intelligitur. Est Periodus
1. Quæ proponit. 2. Quæ probat. 3. Quæ illustrat. 4. Quæ concludit.

I.

Prot. *Fenestra est fragilis.*

Ætiol. *Nam constat ex vitro.*

Amplif. *Sicut frangitur poculum vitreum, sic orbis vitreus.*

Concl. *Ergo cum tractamus fenestras, simus cauti.*

Prot. *Mensa potest comburi.*

Ætiol. *Nam constat ex ligno.*

Amplif. *Si esset ex lapide, non combureretur.*

Concl. *Ergo nolimus relinquere candelam ardentem in mensâ.*

3.

Prot. *Ebrietas nocet ingenio.*

Ætiol. *Nam hominem reddit ignavum & somnolentum.*

Amplif. *Sicut nimia pluvia campos reddit inutiles: sic nimius potus obruit ingenia.*

Concl. *Ergo demus operam temperantia.*

III. Amplificatio est quadruplex:
à CONTRARIO, COMPARATO, ab
EXEMPLO, à TESTIMONIO.

Prot. *Filii Parentibus debent esse obedientes.*

Ætiol. *Nam DEus obedientibus promisit felicitatem.*

Amplif. à Contr. *Inobedientes sunt infelices.*

à Compar: *Sicut arbor crescit ad aquas: ita filius obediens progerminat.*

ab Exempl. *Josephus obediens erat felix.*

à Testim. *Salomon Proverb. 13. inquit: Sapiens filius admittit Patris disciplinam.*

Concl. *Ergo qui felicitatem suam intelligit, commotionibus paternis non resistit.*

IV. Neque necessarium est, semper adesse quatuor has Amplificationes; sed illæ sufficiunt quas Orator habet in promptu.

I.

Prot. *Morum civilitas decet juvenem.*

Ætiol. *Nam allicit Patronorum gratiam.*

Amp. à Testim. *Cardinalis Mazarinus civilitatem dixit optimas literas commendatitias.*

à Com.

à Compar. *Cibus habetur præstantior, quem coquus in patinâ pulchrè componit: & eruditus magis æstimatur, quem externi mores commendant.*

2.

Prot. *Homines rixosi plerisq; sunt odiosi.*

Ætiol. *Nam turbant hominum amicitiam.*

Amplif. ab Exempl. *Apud veteres Rhodios nemo libenter frequentabat sacrificio, quoniam ea celebrabantur jurgiis & rixis.*

à Contr. *Ex adverso qui verborum studet blanditiis, amicos invenit.*

V. Interim non sufficit breviter nosse structuram vel ordinem Chriæ: sed ulterius quæri debet, unde veniat Verborum ornatus?

VI. Inde certis capitibus ostendetur.

1. *Quomodo ex Propositione Logica fiat Periodus.*
2. *Quomodo é Periodis fiat Chria,*
3. *Quomodo é Chriis fiat Oratio.*

Cap. I.

DE PERIODO.

I. Periodus est Enunciatio Logica, cujus Subjectum & Prædicatum variis adjectionibus illustratur.

II. In Periodo considerari duo possunt:
STRUCTURA & ORNATUS.

A 4

III. Quo-

III. Quoad Structuram Periodus est vel SIMPLEX vel COMPOSITA.

IV. Periodus simplex refert Enunciationem simplicem, & suas adjectiones, seu *Subjecti & Prædicati determinationes*, meris commatibus distingvit.

Qui librorum pulchritudine captus, omnem operam & industriam in illorum tractatione consumit, is dubitare non debet, a futuram & honorum commendationem, & Patronum promotionem.

V. Periodus composita refert Enunciationem compositam, ac Antecedens & Consequens per Colon distingvit.

VI. Ea est vel Conditionalis, vel Concessiva.

VII. Conditionalis dirigitur per Particulam conditionalem SI, ac posito certo Antecedente, Consequens, seu principalem suam Thesin, confirmat.

Si diligentia & virtus juvenem commendat: frater tuus omni merito Patronis & Amicis est commendatissimus.

Si quis Promotorum gratiam & benignitatem inter Studiosos acquisivit unquam: optimus certè hic juvenis adeò commendatus est, ut multorum gratulationem mereatur.

IIX.

IIX. Periodus Concessiva habet Particulas Concessivas, *Etsi, Tametsi, Quamvis, Licet, &c.* Et in Antecedente videtur concedere Contrarium, salvo tamen Consequente.

IX. Duabus autem Regulis dirigitur Periodus Concessiva. Prima est: *Etsi alia vel contraria Subjecta habent hoc Prædicatum: Istud tamen Subjectum huic imprimis convenit.*

Etsi omnes disciplinæ laudantur: tamen Theologia præ cæteris laudatur.

Etsi adulatio nonnullis placet: tamen cordatioribus magis placet veritas.

X. Altera Regula est: *Etsi alia vel contraria Prædicata tribuuntur huic Subjecto: Hoc tamen Prædicatum ipsi quam maxime convenit.*

Etsi temperantia varia habet Prædicata, dum conservat corporis valetudinem, studendi affert alacritatem, conversandi promptitudinem: tamen id præ cæteris laudandum, quod Patronos & Benefactores conciliat.

Etsi temperantia passim habet Prædicata minus honorifica, quod ejus cultores hilaritati & conversationi dicuntur inutiles: prudentiores tamen singularem ipsi promotionis & felicitatis causam adscribunt.

XI. Sunt plura Periodorum Compositarum genera, velut *Adversativa*, *Consecutiva*, *Comparativa*, &c. Quia tamen reduci possunt vel ad Conditionales, vel Concessivas, cognoscantur ex praxi:

Multis placet ebrietas: sed cordatioribus probata semper fuit temperantia,

Postquam studia vix procedunt, si absit ingeniorum felicitas: id semper svadent sapientes, ut simus in vitâ Temperantiae studiosi.

Quemadmodum diurna lux adjuvat viatores: ita sapientiae lux dirigit homines in actionibus politicis.

XII. Respectu Structurae Periodus etiam est Ordinata, quæ ponit Subjectum primo, Prædicatum secundo loco:

Virtus laudatur.

Ignavia contemnitur.

vel Inordinata, quæ Prædicatum ponit primo loco:

Aspicio laudes, quæ reperiuntur in virtute.

Maximus contemptus eos sequitur, qui sunt ignavi.

XIII. Ornatus Periodi fit per Adjectiones tum VERBALES, tum REALES.

XIV. Adjectiones verbales Subjectum vel Prædicatum pluribus verbis expriment.

1. Dum Verbum resolvitur in Substantivum.

*Virtus laudatur, laudibus afficitur.**Liber delectat, voluptatem affert.*

2. Dum Substantivum accedit Substantivo.

*Libri elegantia delectat.**Liber voluptatis fructum affert.*

3. Dum Substantivis accedunt Epitheta f. Adjectiva.

*Exquisiteissima libri elegantia delectat.**Libri pulcherrimè scripti elegantia delectat.**Liber immensum præclarissime voluptatis fructum affert.*

4. Dum singulæ voces repetuntur per Synonyma.

Singularis libri pulchritudo; incomparabilis elegantia, admiranda suavitas voluptatem animi, recreationem, ac nobilissimas delicias affert.

XV. Adjectionibus Verbalibus permultum conducit Verborum PEMUTATIO & VARIATIO.

XVI. Permutatio procedit.

1. Per Synonyma.

Laus, deprecatio, commendatio, encomium, delectat, placet, lætificat, irillat.

2. Per Contraria.

Laus delectat, non displicet, non est ingrata, cui sit odiosa?

3. Per

3. Per alias Partes Orationis.

*Laus delectat. Laudari jucundum est. Dum
commendamur, gaudio perfundimur.*

XVII. Variatio vel est Substantivorum,
vel Verborum. Substantivorum per Ca-
sus.

Nom. *Laus delectat.*

Gen. *Laudis maxime sunt deliciae.*

Dat. *Laudi magna semper inest voluptas.*

Acc. *Laude agnoscimus jucundissimas.*

Voc. *O Laudes, quis vestram satis exprimat dul-
cedinem?*

Abl. *In laudibus genuina reperitur suavitas.*

Verborum, per Tempora, Modos &
Personas.

Laus delectat.

Cur Laudes Te non delectent?

Laude quis non delectetur?

Laudando plerosq; delectari videas,

Laudando cur non delecteris?

XIIX. Adjectio Realis procedit vel per
Formulas Judicantes, vel per Amplifica-
tionem Subjecti & Prædicati.

XIX. Formulæ judicantes sunt dupli-
ces:

1. *Probant Subjecti & Prædicati Connexio-
nem.*

Qvi

Qui hoc subiectum considerat. Invenit hoc prædicatum.

Qui laudis efficaciam perpenderit, non ignorabit insignem ejus voluptatem.

Ineptus & humane conditionis ignarus fuerit, qui credere nolit, laudibus maximam inesse suavitatem.

2. Landant vel vituperant Connexionem.

Qui laudatum hoc subiectum considerat, gaudet & gratulatur adesse Prædicatum.

Qui, quantum ingenii temperantia conducit, cognoverit, is eundem judicabit felicissimum, omniq; gratulatione dignissimum, qui virtutis tam laudata studio fuerit commendatus.

Qui turpe hoc & noxium Subiectum considerat, is dolet, ingratum hoc adesse Prædicatum.

Quicumq; pestilentissimum Ebrietatis vitium aliquando inspexerit penitius, is copiosissimis sæpè lacrymis Studiosorum conditionem deplorat, qui suam hic perniciem invenerunt.

XX. Amplificatio Subjecti vel Prædicati venit ab Allusione, vel à Periphrasi.

XXI. Allusio procedit ex illis fontibus, quibus alioquin utitur Chria, in suis Amplificationibus.

1. Bo-

1. Bonus Liber placet.

CONTR. *Bonus liber non fastidium & nauseam, quod deteriorum hominum scripta passim faciunt, sed voluptatem & insignem legendi suavitatem affert.*

COMPARAT. *Bonus liber, velut amœnissimus campus, graminum & florum elegantia commendatus, dulcissima quadam voluptate lectorum animos invitat.*

EXEMPL. *Bonus liber, cujus generis sunt Erasmi colloquia, lectorem non dimittit sine jucunditatis sensu.*

2. Castitas ornat juvenes.

CONTR. *Qui sanctam animi puritatem ita custodit, ut à pestilentissimis & turpissimis cupidinum illecebris semper esse velit alienissimus, is omnium laudem & commendationem meretur.*

COMPARAT. *Pudicitia, velut auro gemmisque distinctum cimelium, juvenibus singularem conciliat gratiam.*

EXEMPL. *Ea continentia, virtus, quæ Josephum olim DEO & hominibus reddidit acceptissimum, singulos quoque juvenes ornamentis non diversis prosequitur.*

XXII. *Periphrasis est ulterior Subjuncti vel Prædicati descriptio per Circumstantias.*

Fenestra est fragilis.

Fenestra sumptibus non contemnendis comparata, levi brachiorum, vel baculorum contactu dissolvitur.

Capilli sunt peccendi.

Capilli, quos vel natura, vel tonsor eleganter composuit, & horis matutinis, & repetitis per diem vicibus sedulo peccendi sunt.

Pecunia est custodienda.

Pecunia, vel difficili Parentum labore, vel molestis nostris servitiis acquisita, futuris usibus & necessitatibus diligenter asservetur.

NB.

Hæc Periphrasis intelligi vix potest sine doctrinâ Topicâ: Tirones tamen nacti Præceptorem hujus rei gnarum, subsidii loco exercentur per

Quæstiones Quid? Unde? Cui? Quomodo? Cur? Quid sequitur? Ubi? Quando?

I. LIBER BONUS PLACET.

De Subjecto quæritur:

Unde? Scriptus est à viris præstantissimis.

Cur? ut Studiosis inserviat.

De Prædicato quæritur:

Cui? Docentibus & discipulis.

Quomodo? legunt, repetunt, memorie mandant.

Quando? Horis diurnis & nocturnis.

Quid sequitur? Alii hoc exemplo invitantur ad lectionem.

Sic

Sic habemus Periodum :

Cum à præstantissimis rerum divinarum & humanarum interpretibus scriptum aliquod conceptum est, quod curiosos juvenum animos ad vera sapientie fundamenta deducit, non discantibus modo, sed docentibus etiam ea instillatur cupiditas, ut horis tam diurnis, quam nocturnis omnia sedulo legant, serio repetant, memorie firmiter mandent, donec plures passim testes & admiratores adipiscantur.

2. PUERI DEBENT MANUDUCI AD ORATORIAM.

De Subiecto quæritur :

Quando? Dum egregiuntur decimum annum.

Ubi? Dum versantur in Scholis sive publicis, sive privatis.

De Prædicato quæritur :

Unde? à Præceptoribus.

Quomodo? Per Regulas, per Exempla, per Exercitia.

Cur? ut pulchrè discant loqui.

Sic habemus Periodum.

Cum adolescentuli decimum jam ætatis annum egrediuntur, ac in Scholis tum publicis, tum privatis ad locum aliquando honoratiorem perveniunt, fidelissimi Præceptoris hoc est officium, ut explicatis Regulis, propositis exemplis, frequentatis exercitiis eò laborem

con-

*conferant, ne ad virilem aetatem progressis
verborum & graviorum & pulchriorum desit
apparatus.*

3. **COMMODA HABITATIO EST BENEFICIUM DEI.**

De Subjecto quæritur:

Unde? *Hereditate parentis.*

Quomodo? *Conclavibus, situ, & aëris com-
moditate probata.*

Cur? *ut inserviat vitæ necessitatibus & de-
liciiis.*

Quid sequitur? *Omnes eandem depradi-
cant.*

De prædicato quæritur.

Quid? *Est gratuitum beneficium.*

Unde? *à supremo Benefactore.*

Quid sequitur? *Is Benefactor laudibus &
pietate venerandus est.*

Sic habemus Periodum.

*Sunt homines, quibus felicissimâ parentum hæ-
reditate contigit habitatio conclavibus, vici-
niâ, aërisque commoditate ita præstans, ut
non solum familie necessitatibus & deliciis
ubertim inserviat, sed etiam varios in univer-
sâ civitate deprædicatores inveniat: Qui ta-
men agnoscant incomparabile beneficium,
summi ac cælestis benefactoris gratiâ conces-
sum, quem laudibus gratisque præconiis sem-
per prosequantur.*

XXIII. Hic etiam aliquid valet Distributio per Partes.

1. Hortus est amœnus.

Tanta hic arborum, fruticum, herbarum, florum & domesticorum & exoticorum copia, quæ hospitis & advenarum oculos, nares, palatum, ipsam denique mentem deliciis deditam exhilarant.

2. Filii Parentibus appresentur felicitatem.

Filii precibus, votis & suspiriis DEUM sollicitent, velit adesse Parentibus, ut corporis valetudinem, animi vigorem, in consiliis successum, familia florem ac omnis opulentia fructum longis impostero annis possideant.

3. Bellum est fugiendum.

Quoniam ferventibus armis oppida diripiuntur, templa profanantur, palatia destruuntur, agri vastantur, homines vel in servitutem abripiuntur, vel ad externam paupertatem rediguntur, omnibus negotiis, omnibus consiliis, omnibus precibus id agamus, ne tanta calamitas Reipubl. salutem interturbet.

XXIV. Periodus sæpe resolvitur in plures Periodos.

1. Beneficio Formulæ judicantis.

Diligentia affert præmium.

Semper ego laudare soleo diligentiam.

Ea

Ea enim homines adeò reddit felices, ut certis gaudeant premiis.

Garrulitas impedit promotionem,

Quoties audio garrulum, ejus ego maximam infelicitatem deplorare soleo.

Nam si spectes miserum hujus vitii fructum, id tandem consequitur, ut omnem promotionis fiduciam expirasse videamus.

2. Occasione Periodi Concessivæ.

Etsi diligentia videtur habere molestiam: in eo tamen placet, quod affert præmium.

Sunt nonnulli, qui miseram & molestam judicant diligentie conditionem.

Vident enim continuis laboribus & meditationibus variam impediri voluptatem:

Sed qui rem perpendunt accuratius, eandem singulis commendant quod insignibus premiis afficere solet juvenes.

Etsi garrulitas aliquibus videtur jucunda: tamen id habet mali, ut impediatur promotionem,

Non desunt homines, qui singularem in garrulitate dulcedinem reperiri credunt.

Nam qui variis indulget fabulis, pulchram invenit fallendi temporis materiam.

Interim is tandem eventus sequitur, ut promotionis spes eripiatur.

3. Occasione Periodi Comparativæ.

Quemadmodum delicato jusculo commendatur cibus: Ita politis verbis commendatur eruditio.

Quæro ex nobis, nonne magis appetitui conducit cibus, delicato jusculo commendatus?

Quod enim extrinsecus pulcrum est, id internâ quoque præstantiâ pollere, communiter creditur.

Et ea planè verborum est ratio, quæ politis suis formulis, internam doctrinam nobilitatem arguere videntur.

NB. Artificium sic intelligi potest.

1. *Qualibet Periodus Composita habet antecedens & consequens.*
2. *Quodlibet Antecedens potest tractari tanquam peculiaris Periodus.*
3. *Ubi peculiaris est Periodus; ibi adjici potest nova ætiologia.*

Unde jam clarum erit, cur Periodi doctrina proponi nequeat, antequam inculcetur structura Christiæ, secundum breviam Logicam concepta.

CAPUT. II. DE CHRISIA.

I. Chriam dividi solere in quatuor partes: PROTASIN, ÆTIOLOGIAM
AM-

AMPLIFICATIONEM & CONCLUSIONEM, supra dictum est.

Vide Exemplum supra pag. 6. positum, cui nunc accommodabimus.

II. Protasis habet Thesin principalem, quæ tractari & explicari debet, cujus gratiâ reliqua dicuntur.

Quam commodissimè admittit Periodum concessivam.

Cum omnes isti juvenes insignem laudem meruisse videntur, qui virtutis studio ducti, hominum meliorum testimonia reportant: illi tamen præ cæteris commendandi sunt, qui Parentibus suis obsequio & modestiâ placere student.

Sunt qui ferociam & petulantiam in juvenibus ita commendant, ut exinde, nescio quam heroicam virtutem augurari non dubitent: à quibus tamen ego sic dissentio, ut optimum juvenis ornamentum, in obsequio Parentibus præstito, repositum esse credam.

III. Ætiologia rationem adducit, cur vera sit protasis.

Inveniri potest ab eo, qui jam in logicis attigit doctrinam Topicam: unde tironi sufficiant exempla Preceptoris.

Locum hic invenit Periodus conditionalis, quæ novis rationibus ætiologiam illustrat.

Si enim ideo vivimus, ut simus felices; ac omnis felicitas expectari debet à DEO; hunc certè scopum assequuntur optima frugis filii, quibus divina veritas salutem & florem verbis quàm clarissimis promisit.

Neque nihil præstat distributio.

His enim filiis recepit DEUS, fore, ut in negotiis successum, in promotione auxilium, in functione gratiam & auctoritatem, in ipsa denique conscientia quietem & letitiam sint experturi.

IV. Interdum plures adducuntur Ætiologiae.

1. DEUS obedientibus promisit felicitatem.
2. Parentes variis beneficiis filios in id sibi devinxerunt.
3. Filii tale obsequium à suis aliquando postulant liberis.

Quo Loco singularem gratiam habet Periodus Disjunctiva.

Sive enim respicias promissum divinum, quod summam obedientibus felicitatem offert; sive Parentes vario beneficio grati animi hanc pietatem jam injunxerunt; sive ipsorum interest filiorum, laudabili hoc exemplo suos, quos habituri sunt liberos admoneri: non video, cur ab hoc officio quicquam possit absolvi.

V. Am

V. Amplificatio à Contrario nonnulla vel exagitat, vel refutat, quæ cum Ætiologia pugnant.

Pulchrè hic proceditur per formulam iudicantem.

O miseros eos, quibus exiguum videtur Parentum iussa contemnere: Vereor enim, ne severissimi iudicis pœnam, & extremam suam infelicitatem subito nimis experiantur.

Valet etiam Distributio.

Ex adverso, qui monitis parentum illudere non dubitat, nihil miretur, si corporis adversa valetudo, conscientie morsus, bonorum jactura, studiorum infelix successus, publicus denique contemptus, seriam quidem, sed seram exigat pœnitentiam.

Vel affectuosa formula per objectionem & responsionem.

Ubi autem estis perversa capita, quibus parum videtur iussa Parentum contemnere? An vos allegare potestis voluptatum & deliciarum commoda, quibus frui videntur qui excussio superiorum iugo, suum sequuntur arbitrium? Cur non potius, divine comminationis memores, potentissimum tanti sceleris iudicem exhorrescitis.

VI. Amplificatio à Comparato certis imaginibus & similitudinibus ætiologiam illustrat.

Locum habet Periodus comparativa, quæ
habet Propositionem & Applicationem.

*Aspicite arborem ad aquas plantarum, quanta
foliorum, florum & fructuum copia felicem &
fecundam ejus pulchritudinem demonstrat?
Interim credite mihi, multo virentiorem &
fertiliorem esse juvenum conditionem, qui Pa-
rentibus debitum non denegant officium.*

VII. Amplificatio ab exemplo Res vel
Personas allegat, in quibus probata fuit
ætiologiæ veritas.

Hæc etiam Periodus est Comparativa, quæ
resolvitur in Narrationem & Applicatio-
nem.

*Nunquam audivistis, quanta premia quondam
reportaverit Josephus Jacobo Parenti obse-
quens? Ideo certè proditum memoria fuit ejus
exemplum, ut, quicumque suum ita fecerit offi-
cium, similem sibi prosperitatem polliceatur.*

IIIX. Amplificatio à Testimonio verba
profert Auctoris clarissimi fideique minus
dubiæ, quæ, cum Ætiologia, vel cum Pro-
tasi consentiant.

Tria hic exprimi possunt :

Laus auctoris : *O divine Salomon, te cœlestis im-
pleverat Sapiencia, tua dicta pro indubitatis
oraculis merito veneramur.*

Dictum ipsum : *Tu solebas dicere, sapientem fi-
lium admittere disciplinam patris,*

Pa-

Paraprafis feu uberior verborum explicatio: *Nam id innuere velle videbaris: filium suæ felicitati suæque salutis serio deditum, quod fieri solet à sapientibus, nihil habere prius aut antiquius, quam ut Patri monenti vel objurganti promptum obsequium, ac voluntatem omnino paratam testetur.*

IX. Conclusio vel repetit Protasin, ac ejus Veritatem denuo deprædicat, vel doctrinam è Protasi fluentem subjicit.

O igitur juvenes, qui paterno beneficio educati, filiorum nomen & officium geritis, omnem eo laborem & operam conferre conemini, ut Parentibus vestris observantia & obsequium comproberur.

Quamobrem ô dilectissimi Auditores agnoscite beneficia Parentum & amicorum, qui salutarem hanc virtutem, ac adeo vestram vobis prosperitatem suis adminitionibus commendant.

X. De Amplificationibus id quoque notandum, referri aliquas ad Ætiologiam, aliquas ad Contrarium.

Protasis: *Premia excitant Virtutem.*

Ætiol. *Homines enim habendi studio trabuntur.*

Amplif. à Testim. *Livii dictum est: Nihil non aggressuri sunt homines, si magna conantibus magna premia proponantur.*

Contr. *Ex adverso negatis præmiis marcet virtus.*
 Amplit. à Simili. *Ubi non ungitur rota,
 currus ex voto non procedit.*

XI. Cæterum præter has Amplificationes, quas in oratoria vocamus VULGARES, adhuc habemus alias DIALECTICAS & SINGULARES.

XII. Dialecticæ veniunt à Locis Topicis.

Quamdiu Loci topici tironibus sunt incogniti, non est, cur ad hanc subtilitatem adiriantur. Proinde sufficiant illis, quæ supra diximus de Adjectione circumstantiarum.

XIII. Amplificationes singulares veniunt ab *Interpretatione*, ab *Insinuatione*, à *Meditatione*. Sed tironibus sufficiat *Insinuatio*.

Vocatur Amplificatio à voto, vel à Complimento.

Protas. *Pietas requiritur à Politico.*

Ætiol. *Nam divina providentia gubernat mundum.*

Amplif. à Testim. *Symbolum Potentissimi nostri Electoris est, JEHOVA VEXILLUM MEUM.*

Insinuatio: O vivat optimus Patrie Pater, & cum ab ipsius securitate non Reipubl. saltem sed Ecclesis simul magna voluptas de-

dependere videatur, seri demum Posteriores eundem humanis excessisse cognoscant.

Prot. *Studiosus fuit felix.*

Ætiol. *Nam adjutus est Patronorum stipendio.*

Insinuatio: *O recordetur DEus tanti beneficii, ac ut nobilissimi Patriæ custodes benefacere queant ulterius, eosdem esse jubeat publice faustos privatim florentes, undiqueque beatos.*

Prot. *Bellum est noxium.*

Ætiol. *Id nunc experitur Germania.*

Insinuatio: *Misereatur DEus sui populi: Et quando peccatis nostris ardentem ejus iram provocavimus, pro paterno tamen affectu suo, ne prorsus intereat Christiana Religionis sedes, quietem Et tranquillitatem vicissim indulgeat.*

XIV. *Dantur etiam Formulæ connectentes, quæ Periodos majori gratiâ vel efficaciâ conjungunt.*

Sufficiat aliqua proposuisse, quæ invenientis pluribus inserviant.

Ante Ætiologiam.

Et istud vero, quam clarum Et indubitatum sit, facile monstrabimus.

Facite nobis hanc gratiam, Auditores, ac ipsius rei fundamenta paulo penitius nobiscum perpendite.

Neque

*Neque credo quempiam adeo fore vel doctrina,
vel rationis expertem, ut fidem rebus in se
perspicuis habere nolit.*

Ante Contrarium.

*Utinam vero his rationibus permoti omnes à con-
trario sibi caverent.*

*Jam quæro ex vobis, an eorum satis deplorari
queat miseria, (satis deprecari queat fe-
licitas) quibus placet contrarium.*

Eant nunc & sibi placeant, qui &c.

Ante reliquas Amplificationes.

*Quod si quis adhuc dubitare velit, oculos con-
vertat in arborem.*

*Prodeat in medium Josephus, audire libeat Sa-
lomonem.*

Molestum forte non fuerit, digredi ad hoc.

Dum ista loquor, in mentem venit hoc.

Post Amplificationem.

*Sed ut redeamus ad hoc, unde nos rei pulcher-
rimæ consideratio paulisper abduxit.*

*Plura dicerem, nisi vestra benignitatis haben-
da esset ratio: quamobrem progredior ad
ulteriora.*

XV. Sed duæ sunt Chriarum distinctio-
nes, quæ magnum habent pondus in scri-
bendis Orationibus. Præmo enim Chria
est **PRINCIPALIS** vel **ACCESSO-**
RIA. Deinde est **ORDINATA**, vel
INVERSA.

XVI.

XVI. Chria principalis est, quæ totum sermonem disponit.

Videantur exempla superiora.

XVII. Chria Accessoria est, quæ certam Chriæ Principalis partem per novam Chriam amplificat.

XIIX. Talis Amplificatio vel dirigitur ad certæ Periodi Antecedens.

Vide quod supra dictum est de Resolutione Periodi in plures Periodos, Cap. I. §. 24. pag. 18.

PROT. Etsi multa commendant Oratorem; tamen imprimis urgeri debet clara Pronunciatio.

PROT. *Multa requiruntur ad Eloquentiam.*

ÆTIOL. *Adesse debet rerum & verborum copia.*

COMPAR. *Ut in catena spectamus aurum & artificium: sic in oratione res & verba.*

CONSEQV. *Sed tamen urgeri quoque debet Pronunciatio.*

ÆTIOL. *Ideo enim loquimur, ut alter alterum intelligat.*

CONTRAR. *Aliqui probant vocem suppressam: sed errant.*

PROT. *Sunt quibus placet pronunciatio Submissa.*

ÆTIOL. *Id enim putant auctoritatis & gravitatis signum.*

COMPAR. *Similes sunt feminis, quæ habentur pulcherrime, cum velamentis adhibitis faciem abscondunt.*

Com-

Consequ. *Sed istos refutare facillimum est.*

COMPARAT. Ut in ambulando requirimus lucem: sic in auscultando claram pronunciationem.

XIX. Vel inclinatur ad Locum Communem, quem aliqua Periodus suppediat.

PROT. Juvenis debet esse civilis.

ÆTIOL. Sic enim commendatur Patronis.

AMPLIF. à LOCO COMMUNI.

Prot. *O quantum beneficium est habere Patronos.*

Ætiol. *Sic enim via patet promotioni.*

Contr. *Qui sunt ignoti, nullius auxilium sibi promittunt.*

Comp. *Aurum in terra nullis usibus adhibetur, nisi fossorem nanciscatur, qui proferat in lucem.*

CONTRAR. Vidi eruditissimos, qui, quod moribus essent parum acceptis, admiratorem non invenerunt, &c.

PROT. Camerarius fuit Vir laudatissimus.

ÆTIOL. Nam suis studiis illustravit Lipsiam.

AMPLIF. à LOCO COMMUNI.

Prot. *O quanta celebritas in solâ hujus urbis mentione continetur.*

Ætiol. *Floret studiis, commerciis, moribus.*

Comp. *Si Misniam vocares annulum, Lipsia certe foret gemma, &c.*

XX. Chria ordinata est, quæ procedit à Protasi ad Ætiologiam.

Vide Exempla superiora.

XXI. Chria inversa est duplex. Vel enim procedit ab Ætiologiâ ad Protasin, vel ab Amplificatione ad Protasin.

XXII. Quæ procedit ab Ætiologia ad Protasin, dividitur in ANTECEDENS & CONSEQUENS.

Protas. *Gratulor amico.*

Ætiol. *Nam ipsi natus est filius.*

INVERSIO.

Antec. *Natus amico est filius.*

Conseq. *Quamobrem ipsi gratulor.*

XX. Quæ procedit ab Amplificatione ad Protasin, dividitur in THESIN & HYPOTHESIN, seu ut alias loquimur, in Propositionem & Applicationem.

Prot. *Civitas gaudet de novo concionatore.*

Ætiol. *Nam præstat doctrinâ, exemplo, facundia.*

Amplif. à Comparato. *Quadrat in eum, quod in emblemate habetur, ubi argenteæ nola adscriptum: CANDIDUM & SONORUM.*

INVERSIO.

Thef. *Pulchrum est emblemata nola argenteæ &c.*

Hypothes. *Applicari hoc potest ad concionatorem, de quo sibi gratulatur civitas.*

Nam

Nam habet argentam præstantiam doctrine & pietatis, gratiosum sonum facundie.

XXIV. Antecedens & Consequens usum habet in Epistolis & sermonibus civilibus.

Quamobrem operæ fuerit pretium, inversam hanc Chriam tractare peculiari capite.

XXV. Thesis & Hypothesis locum habet in omnibus Orationum generibus, quoties externus aliquis splendor ab Alusionibus vel Applicationibus quæritur.

Nam in medium afferri queunt. *Personarum illustrium Apophthegmata, symbola, monetae, emblemata &c.* quæ quidem juvenes, à solidioribus realibus parum instructos, mirifice commendant. Interim ea, quæ videntur profundioris judicii, reserventur Institutionibus Oratoriis.

CAPUT. III.
DE INVERSA CHRIA
sive
DE EPISTOLIS.

I. Epistola est sermo absentis ad absentem.

Ergo non multum differt à Sermone præsentis ad præsentem: ac proinde, qui ordinare dixerit epistolas, jam intelliget, quo artificio

cio

cio procedant sermones civiles seu complimenta.

II. Ea vero est vel unius, vel diversi argumenti.

Qua diversum habet argumentum, dicitur familiaris, quod inter familiares hæc scribendi consuetudo maxime servatur.

III. Epistola unius argumenti non respuit Chriam ordinatam.

Rogo velis interesse convivio.

Nam adest amicus è peregrinis regionibus redux.

IV. Pulchrius tamen & convenientius adhibet Chriam inversam.

Anteced. Amicus nuper reversus apud me cœnabit.

Conseq. Quamobrem rogo velis interesse.

V. Plerumque Consequenti subjicitur nova Ætiologia.

Antec. Amicus apud me cœnabit.

Conseq. Rogo velis interesse.

Ætiol. Is enim amicus te videre cupit.

VI. Quamobrem in ordinandis epistolis tria cogitanda sunt.

PROPOSITIO seu argumentum, cujus gratiâ scribitur.

ÆTIOLOGIA GENERALIS, cur hoc argumentum scribitur.

ÆTIOLOGIA SPECIALIS, cur jam & ad hunc scribitur.

C

Pro-

Propof. *Rogo velis commodare Libros.*

Ætiol. Gen. *Nam conſcribenda mihi eſt oratio.*

Ætiol. Spec. *Scio te libris inſtructum, & mei amiciſſimum.*

VII. Iſta ſi tractes per Chriam inverſam, partes epiſtolæ principales emergunt: ANTECEDENS, CONNEXIO, CONSEQUENS.

Antec. ſ. Ætiol. Generalis: *Conſcribenda mihi eſt Oratio.*

Connexio ſ. Ætiol. ſpecialis: *Cum vero te libris inſtructum, & mei amantiſſimum ſciam:*

Conſeqvens ſ. ipſa Propoſitio: *Rogo velis commodare libros.*

II. X. Accedunt duæ partes tum orna-
menti, tum captandæ benevolentiaë cauſa
FORMULA INITIALIS & FINALIS.

Form. Init. *Eſt negotium, in quo tua mihi prodeſſe queat benignitas.*

Antec. *Et enim conſcribenda mihi eſt oratio.*

Connex. *Cum verò te libris inſtructum ſciam:*

Conſeq. *Rogo velis nonnullos commodare.*

Form. Fin. *Cumbo, ne quid patiantur detrimen-
ti: ac viciffim efficiam, ut memori & gra-
to beneficium exhibuiſſe gaudeas.*

IX. Connexio ſæpe conſtat è pluribus
ætiologiis:

An-

Antec. *Vocatus es ad nuptias.*

Connex. 1. *Cum vero is honor mihi quoque contigerit:*

2. *ac affore dicantur viri honoratissimi;*

3. *quoniam etiam jubeamur expectare Musicam politio-*

Consequ. Rogo mihi velis esse comes.

X. Consequens etiam continere potest
plura membra.

Antec. *Feliciter ingressi sumus annum novum.*

Connex. 1. *Jam te salvum conspicio & incolu-*

2. *Simul autem recordor, quod documentis*
amicitia tua haecenus fuerit
probata.

Conseq. 1. *Quamobrem de absoluto feliciter an-*
no gratulor.

2. *Deumque precor, velit futuris etiam annis*
similem indulgere gratiam.

XI. Formula Finalis vel est Specialis,
vel Generalis.

Specialis fluit ex Consequente:

Commoda mihi librum.

Faxo ut recipias sine damno.

Veni ad prandium.

Dabimus operam, ut tibi bene sit.

Generalis continet votum & servitorum
oblationem, quæ repeti quoque potest
in alio exemplo.

XII. Singulæ partes admittunt Amplificationem per Chriam five ordinatam five inverſam.

Inde hic etiam patet, quantus ſit uſus Chriæ accēſſoriæ.

XIII. Per Chriam ordinatam proceditur, cum partibus novæ ſubjiciuntur Ætiologiæ.

FORM. INIT. Si vales gaudeo.

Ætiol. 1. *Cur enim id non faciam, qui te ſemper expertus ſum meis rebus faventem;*

Ætiol. 2. *Aut cur Parenti nolim congratulari, quem agnoſco Patronum meæ promotionis ſtudioſiſſimum?*

ANTECED. Sed audiviſti fortaffe Lipſiam me eſſe profecturum.

Ætiol. 1. *Ita ſuſerunt amici.*

2. *Ita me allicit futurus contubernalis.*

3. *Ita me invitat civitatis ſplendor.*

CONNEX. Jam adventum mihi felicem vix polliceor, niſi aliorum literæ commendatiæ ſuccurrant.

Ætiol. 1. *Nemo mihi conciliaret Profefſores.*

2. *Nemo, quos amicos ſequar aut fugiam, conſuleret.*

3. *Nemo lectionum ordinem aut mores tali vitâ dignos præſcriberet.*

CONSEQ. Quamobrem rogo, velis hanc mihi
facere gratiam, & literis Tuis aliquam gra-
tia & benevolentia fiduciam excitare.

Ætiol. 1. *Tu enim plurimis ibi gaudes amicis.*

2. *Tu mei curam alioquin habuisti.*

FORM. FIN. SPECIALIS. Efficiam moribus &
industriâ, ne commendationis Te pœ-
niteat.

GENERAL. Ego vero ad quævis servitiorum
genera semper futurus sum paratissimus
Deumque precor, ut Te jubeat esse quam
felicissimum.

Ætiol. *Sic enim imposterum plures Tuo gau-
debunt consilio.*

XIV. Per Chriam inversam proceditur,
cum aliquæ partes denuo distribuuntur
in Antecedens, Connexionem, Conse-
quens.

NB.

*Qui hoc in casu distingvere nequeat Chriam
accessoriam à principali, semper fluctuabit
in scribendo, nunquam proficiat in resolu-
endis Auctoribus.*

ANTECEDENS. Velim esse commenda-
tus illustri Patrono.

ANTECED. *Eo in studiis sum progressus, ut qua-
rendus sit Promotor.*

CONNEXIO. *Cum autem spes sit, fore, ut pla-
ceam Patrono, N. N.*

C 3

Con-

CONSEQV. *Nihil opto magis, quam ut commendatio benignior primum mihi aditum conciliet.*

CONNEXIO. Jam scio tibi fatis notum esse Patronum.

ANTECED. *Jam non ignoro, quantam istius aule habeas notitiam.*

CONNEX. *Et cum tua virtus & humanitas devinciendis hominibus nata sit.*

CONSEQV. *Non dubito, quin ipse Patronus tibi sit notissimus.*

CONSEQVENS. Quamobrem rogo, ut literis commendatitiis me instruas.

ANTECED. *Quamobrem in mentem mihi venit insignis Tua benignitas.*

CONNEX. *Et quoniam nuper demum recepisti, fore te in promovendis rebus meis paratissimum.*

CONSEQV. *Rogo nolis mihi denegare commendatitias.*

NB. Inde cognoscimus omnem orationem civilem nihil esse aliud, quam continuam repetitionem Antecedentium & Consequentium.

XV. Epistola diversi argumenti, & aliquantum confusa, triplex habet artificium, **ELOCUTIONIS, MEDITATIONIS, CONNEXIONIS.**

XVI. Artificium Elocutionis eo tendit, ut quodlibet membrum sine con-

ne-

nexione puris & elegantibus verbis exprimitur.

1. Mitto libellum de artificio & usu Chriarum.
2. Amicus in Academia nuper morbo extinctus est.
3. Frater functionem aggressus, jam cogitat de nuptiis.

XVII. Artificium Meditationis singulis membris vel Ætiologiam; vel Allusionem, vel aliud ad rem pertinens subjicit.

NB. *Doctrina Topica gnarus intelligere potest, quid mihi velim.*

1. Mitto libellum &c.

Etsi enim primus intuitus rem prorsus puerilem exhibere videtur: ipse tamen progressus demonstrat, nonnulla reperiri, quibus adjuventur proveciores.

2. Amicus extinctus est &c.

Sic juvenes admonentur quod cur eorum Philosophia debeat esse meditatio mortis.

3. Frater cogitat de nuptiis &c.

Ita nobis affulgebit occasio, ut suaviter combibamus.

XIIX. Artificium Connexionis vel è quibuslibet membris facit Periodos compositas; vel singula membra pulchris formulis inter se comparat.

Priorem vocamus Connexionem internam.

1. *Mitto libellum, sine dubio tibi gratissimum.*

Cum enim multi desideraverint accuratiora & breviora conscribenda Chriæ fundamenta; nunc desiderio satisfactum esse arbitror.

2. *Amicus optimis Parentibus lugendi magnam dedit causam.*

Nam qui moribus & studiis nunquam ipsis displicuit:

Morbo nuper extinctus, eorundem fiduciam intercipere visus est.

3. *Frater post indispicende functionis curas novâ nunc sollicitudine tangitur.*

Videt uxore sibi esse opus.

Neg; longe nos torqvebit nuptiarum expectatione.

Alteram vocamus connexionem externam &c.

1. *Mitto libellum de Chriis &c.*

2. *Hunc tamen non leget Amicus nuper defunctus &c.*

3. *Neg; credo eundem in lectum à fratre, qui totus nunc est innuptiis.*

XIX. Epistola porro vel est Nuncupatoria, quæ primo scribitur; vel Responsorialia, quæ post aliam scribitur.

XX. Responsorialia est vel adstricta, s. naturalis vel libera, artificialis.

XXI.

XXI. Adstricta servato priorum literarum ordine, singula certis meditationibus illustrat.

XXII. Libera sensum prioris epistolæ redigit in propositionem, quæ postea tractatur per *Antecedens*, *Connexionem*, *Consequens*.

Ordinem hunc in Institutionibus vocamus *Naturalem* vel *Artificialem*, ac videatur omnino exemplum ibi exhibitum, p. 649. seqq. Breviter tamen res ita potest intelligi.

Sit Epistola nuncupatoria.

Facere non potui, quin occasione sic favente, scriberem has literas, quæ ut salvum te videant, precor. Est autem, in quo mihi prodesse queat tua benignitas. Etenim Patroni jussu conscribenda confestim est oratio de laudibus exercitiorum equestrium. Neque tamen video, quid proferri queat oculis tam illustribus dignum, nisi melioris notæ libros liceat consulere. Cum igitur celebrata mihi semper fuerit Bibliotheca tua, libris rarioribus instructissima: facile nunc recordor, quibus alioquin documentis tuam in consulendo promptitudinem mihi demonstrare fueris dignatus. Ac proinde, quæ par est humilitate rogo, nolis libros in hoc genere scriptos ad parvi temporis usum de-

negare. Faciam ut sine damno quam citissime redeant, simulque memori & grato beneficium exhibitum fuisse, cognoscas. Vale.

Sic respondebitur adstrictè & naturaliter.

Gratissima fuerint tuæ, tum quod amicitia referrent memoriam, tum quod te salvum & incolumen testarentur. Cur autem benignitatem vocas, aut cur multis rogare sustines, quod ego debitum officinum agnosco? Ceterum gratulor, dari à Patrono occasionem, qua diligentiam in studiis amœnioribus adhibitam commendes. Interim laude circumspersionem, quod sine cortice natare h. e. sine librorum subsidio rem aggredi consultum vix patas. Utinam ea Bibliotheca mea esset celebritas, ut amicis petentibus respondere ex voto posset. Certe voluntatem meam & inserviendi promptitudinem semper habes in potestate. Ne tamen obstitisse videar desideris tuis, aliquos transmitto: quos an habiturus sis ad nutum probatos, ipse judicaveris. Quin redituri sint in tempore, non dubito. Tu vero, ut occasione paulum faventiore, servitia velis expectare promtiora & commodiora rogo. Vale.

Sed Responso libera vel artificialis ita procederet.

Eorm. Init. Gaudeo de amicitia documento, quod in literis mihi dedisti.

Antec. Nam petis à me libros, quod adhibeas conscribendæ orationi.

Con-

Connex. Jam intelligere potes, omnia tibi
semper esse paratissima, quæcunque
à me præstari queunt.

Conseq. Ac proinde, ut libros hic transmissos
boni consulas, rogo.

Form. Fin. Si plura sint, in quibus infervire
queam velim paucis significes.

XXIII. Qui ad Epistolarum Praxin ac-
cedunt, & totum negotium fuscipere cum
judicio volunt, novam deprehendunt di-
stinctionem. Est enim Argumenti vel
FAVORABILIS, vel ODIOSI.

Favorabilia satis habent, perspicue proponi.

e. g. si quis mihi scribat, fore ut solvatur pe-
cunia, vel destinetur publica functio, literæ
placebunt vel sine reliquis ornamentis.

Odiosa commendari volunt insinuationibus
& blanditiis. e. g. qui pecuniam à me petat,
vel quæstam functionis spem frustraneam esse,
distinet, nisi blandis verbis, & formulis ad
amorem & venerationem compositis, nun-
cium in se durum emolliat, literas scripsisse
pessimas videbitur.

XXIV. Sunt etiam Epistolæ Historicæ
f. narratoriæ, quæ tamen, quod habeant
artificium vide *Cap. seq. §. IX.*

Nam in elocutione procedunt ut Epistolæ
varii argumenti. *vid. supra §. XV.*

CAP.

CAPUT. IV.

DE ORATIONE.

I. Oratio, ut communiter hoc nomen accipitur, est confluxus multarum Chriarum.

Præ cæteris intelligimus Declamationem Scholasticam, speciminis, vel honoris, & gratulationis causâ conscriptam. Sed tamen ex his judicari possunt, tum consultationes & persuasiones Politicorum, tum præcipuè conciones Theologorum.

II. Partes habet quatuor: duas essentielles: PROPOSITIONEM & TRACTATIONEM; duas accessorias EXORDIUM & CONCLUSIONEM.

Ne desit exemplum, ponamus orationem esse concipiendam de *ATTENTIONE DISCIPULORUM.*

III. Exordium præparat Auditorem, ut tanto facilius ac libentius capiat Propositionem.

Procedit vel per Antecedens & consequens.

Magna docentium est molestia.

Cum autem ea multum leniatur discentium attentione.

Constitutum est aliqua de ipsius encomio proferre.

vel

Vel per Theſin & Hypotheſin.

*Pericles pingebatur aureis catenis, è ſua lingua
progreſſis, alligare civium aures.*

*Utinam hac imagine ſuperbire poſſent Præcepto-
res. Sic enim leniretur eorum moleſtia.*

*Ceterum cum à Præceptoribus nihil optari debeat
magis: opera pretium fuerit, de attentione
quicquam in medium afferre.*

Paratiſſimam is habet inventionem, qui cau-
ſas exponit, cur ad dicendum fuerit
progreſſus. Sed Inventio nunc ſtet
penes Præceptorem.

IV. Propoſitio eſt Exordii Conſeqvens
& ipſum Thema nominat, cujus tractati-
onem expectare debeat Auditor.

Ea vel eſt ſimplex:

Dicam de attentione diſcipulorum.

Vel exprimit præcipuas tractationis partes.

*Dicam de attentione, quam ea ſit cum maxi-
mis laudibus conjuncta, quantum afferat
utilitatem, quantas habeat animi delicias,
quam parum eam carere poſſit juvenis ad ſo-
lidam felicitatem perventurus.*

Conſuetum eſt ſubjicere CAPTATIO-
NEM BENEVOLENTIÆ, ut rogen-
tur auditores velint ſilentio, attentione,
favore dicentem, in ſe tenuem & inexercita-
tum, ſublevare.

V. Tractatio diverſis rationibus The-
ma propoſitum illuſtrat,

Nam

Nam quot afferri possunt rationes, tot habemus Protases, quæ per Chriam ulterio- rem explicentur.

VI. Loci, undi rationes depromuntur, pro captu tironum sunt, cum argumen- tum vel laudari debet, vel vituperari.

ab HONESTO	à TURPI.
à DECORO	ab INDECORO.
ab UTILI	à DAMNOSO.
à JUCUNDO	à MOLESTO.
à FACILI	à DIFFICILI.
à NECESSARIO	à FUGA NECESSARIA.

1. *Chria.* Attentio est honesta,
ÆTIOL. Nam DEUS & Leges eandem in-
jungunt.
2. *Chria.* Attentio est decora.
ÆTIOL. Nam affert eruditionis opinio-
nem.
3. *Chria.* Attentio est utilis.
ÆTIOL. Nam efficit, ut feliciter succedat
informatio.
4. *Chria.* Attentio est jucunda.
ÆTIOL. Nam ipsa rerum propositarum
varietas delectat.
5. *Chria.* Attentio est facilis.
ÆTIOL. Nam Præceptores se accommo-
dant ad captum.
6. *Chria.* Attentio est necessaria.
ÆTIOL. Nam alioquin defendi non po-
test Studiosi titulus.

NB.

NB. Quantum quævis Periodus suis adjectionibus illustrari, quævis etiam Chria suis Amplificationibus extendi debeat, colligi potest ex iis, quæ *Cap. I. & II.* jam diximus.

VII. Istæ vero rationes valent in actionibus & negotiis humanis: vicissim cum laudatur vel vituperatur Persona, commodissimum est respicere ad Bona vel Mala ANIMI, CORPORIS, FORTUNÆ.

Bona animi sunt, *eruditio, virtus, ingenium, &c.*

Bona corporis, *valetudo, forma, robur, membrorum integritas, &c.*

Bona fortunæ, *Parentes, Patria, Amici, Nobilitas, opulentia, dignitas, successus, celebritas, &c.*

NB. Ista dum de Personis allegantur vel laudis vel vituperii causa, pulchra semper patet digressio ad Locum Communem. vid. *pag. 30.* quæ tamen altioris sunt indaginis.

IX. Interdum vel in Exordio vel in Tractatione necessaria videtur narratio.

Si quis diciturus esset de victoria Caroli M. adversus Saracenos, in Exordio premitteretur aliqua ejus narratio quæ auditorem redderet docilem.

Si quis ideo in tractatione laudaret Carolum, quod Saracenos vicisset, opus est Amplificatione per narrationem super circumstantias, ut argumenti vis cognitâ historiâ magis elucesceret.

IX. Est autem Narratio ordinata descriptio per Circumstantias.

Ordinatam dico, ut pulchrè sibi succedant
ANTECEDENTIA, CONCOMITANTIA, CONSEQUENTIA.

Circumstantias nomino, ut Personarum, Locorum. Temporum habeatur ratio
Vid. Institut. p. 590.

NB. *Hic semper valet Amplificatio à Meditatione.*

X. Conclusio vel propositum Thema denuo confirmat, vel doctrinam inde fluentem verbis affectuosis exaggerat.

Vide supra pag. 25.

Plura quæ subjici possent, petantur ex ipsis Institutionibus. Quas certe capient, quibus quatuor hæc capita lucem accenderunt.

D. S. G.

Cl 3559²

ULB Halle

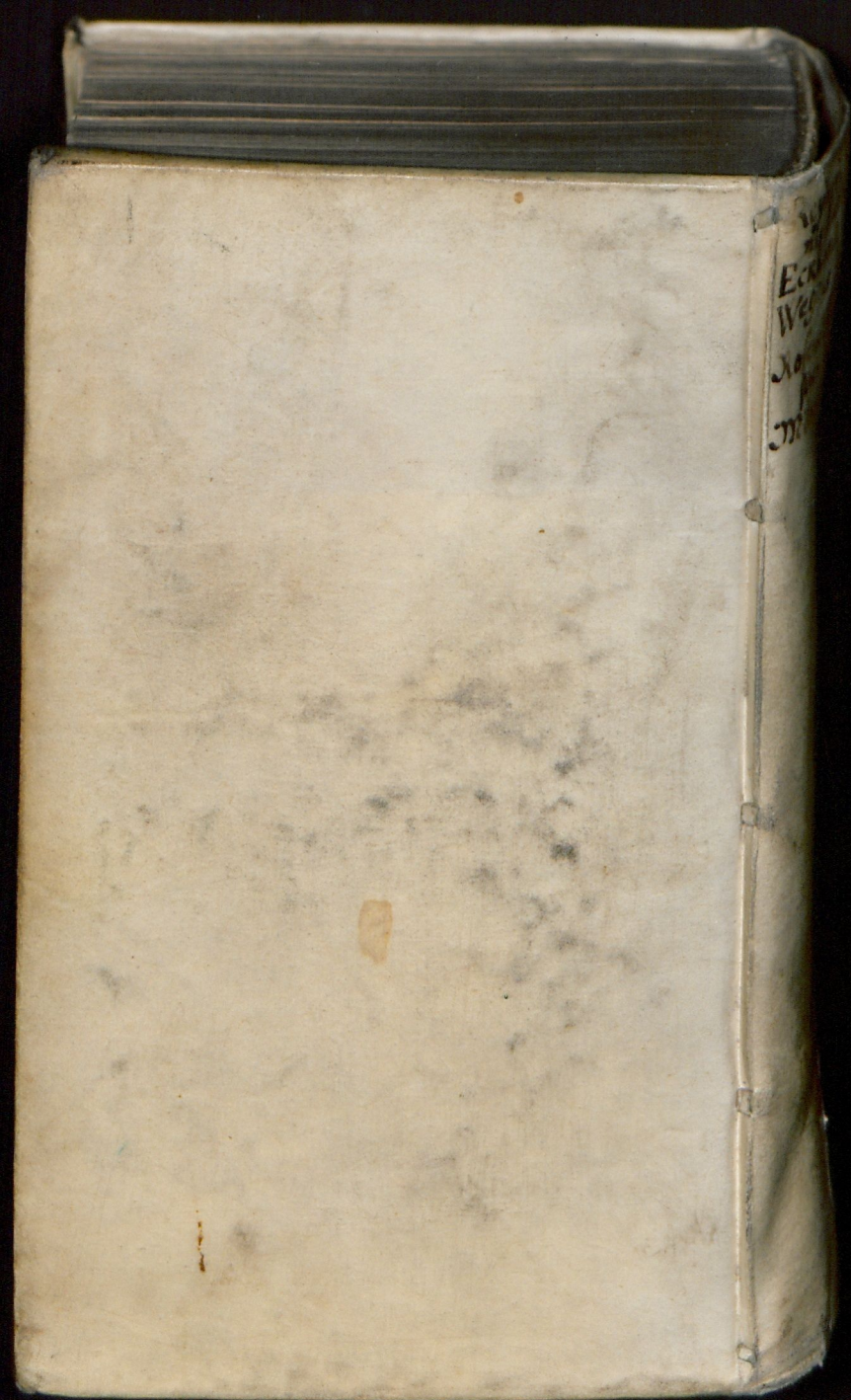
3

001 604 090

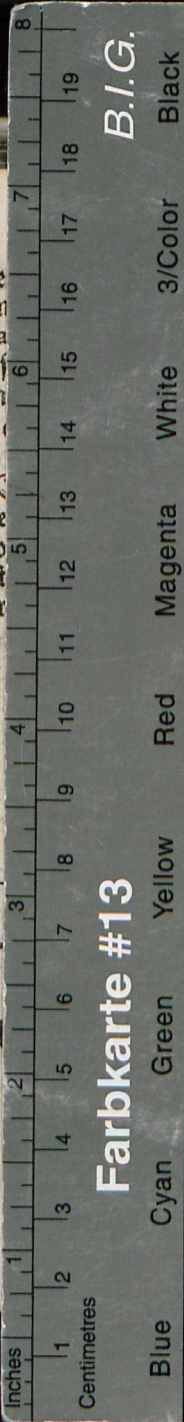
87-26

W
Eck
W
J
M

CHRISTIANI WEISII ³
*SUBSIDIUM JU-
VENILE*

DE
ARTIFICIO
ET USU

CHR I A R U M

IN EORUM GRATIAM,
QUI TANDEM AD

INSTITUTIONES
ORATORIAS

faciliori cursu tum ipsi

pergere,

tum aliis

informatione vel consilio

præire volunt,

publici juris factum.

Cum Gratiâ & Privilegio Regis Polon.
& Elect. Saxon.

DRESDÆ & LIPSIAE,

Anno 1705.

Sumpt. JOH. CHRIST. MIETHII.